

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-94>

УДК 657

Лещук Галина Василівна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1625-1536>

Halyna Leshchuk

Vasyl Stefanyk Carpathian National University

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА БУХГАЛТЕРІВ: СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

PROFESSIONAL ETHICS OF ACCOUNTANTS: MODERN PRINCIPLES AND PROBLEMATIC ASPECTS

Анотація. У статті досліджено теоретичні та прикладні засади формування сучасних принципів професійної етики бухгалтерів. Наголошено на важливості імплементації європейських та міжнародних етичних норм, зокрема тих, що містяться в Міжнародному кодексі етики професійних бухгалтерів. Запропоновано виокремлювати такі основні види порушень із зазначенням порушення конкретних принципів Міжнародного кодексу етики професійних бухгалтерів, а саме як неправильне або несвоєчасне ведення обліку та подання звітності, помилки в розрахунку податків та їх несвоєчасна сплата, махінації з фінансовими документами. Виокремлено основні причини, що зумовлюють виникнення порушень професійної етики бухгалтера, а саме пов'язані безпосередньо з бухгалтером (внутрішні причини) та пов'язані з робочим середовищем (зовнішні причини). Обґрунтовано, що задля запобігання та протидії порушенням професійної етики бухгалтерів доцільно розробляти комплекс відповідних заходів, які можна поділити на превентивні (запобіжні) та заходи відповідальності.

Ключові слова: професійна етика, принципи, бухгалтер, етичні норми, види порушень, відповідальність.

Summary. The article examines the theoretical and applied foundations of the formation of modern principles of professional ethics for accountants. The importance of implementing European and international ethical norms, in particular those contained in the International Code of Ethics for Professional Accountants, was emphasized. It was also proposed to distinguish the following main types of violations with an indication of the violation of specific principles of the International Code of Ethics for Professional Accountants, namely, incorrect or untimely accounting and reporting, errors in calculating taxes and their untimely payment, and fraud with financial documents. The main reasons that lead to violations of an accountant's professional ethics are identified, namely those directly related to the accountant (internal reasons) and those related to the work environment (external reasons). It was noted that internal reasons can be one's own dishonesty and selfish motives, fear of losing one's job, insufficient professionalism, and improper use of corporate assets for personal purposes. External causes for violation of professional ethics can be the pressure from management, a system of incentives, weak internal control, and an ineffective risk management system in the company, unsettled regulation of legislation, as well as its weak application, which do not encourage strict adherence to ethics. It was substantiated that in order to prevent and counteract violations of professional ethics by accountants, it is advisable to develop a set of appropriate measures, which can be divided into preventive (precautionary) and liability measures. Preventive measures are proposed to include systematic completion of courses on professional ethics and updating knowledge of the legislation, which will contribute to accountants' better understanding of new challenges and threats to ethical principles. It is also necessary to implement measures at the enterprise level to strengthen internal control, which will accordingly help reduce the risks of violations. It is emphasized that, nevertheless, in cases of violations by an accountant, it is advisable to apply liability measures, which should include disciplinary, material, administrative, or even criminal liability.

Keywords: professional ethics, principles, accountant, ethical norms, types of violations, responsibility.

Постановка проблеми. У сучасних умовах важливість професійної етики бухгалтерів є надзвичайно високою і постійно зростає, оскільки вона є фундаментом довіри до фінансової інформації та запобігає шахрайству. Саме дотримання

етичних норм забезпечує прозорість фінансової звітності, що критично важливо для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та підтримки стабільності економіки. Слід також відмітити, що сучасні умови, такі як впровадження

штучного інтелекту, використання електронних довірчих послуг та онлайн-бухгалтерії, вимагають оновлення етичних кодексів та підвищення кваліфікації фахівців для відповіді на нові загрози та конфлікти інтересів. В Україні також існує потреба в адаптації та впровадженні європейських та міжнародних етичних норм, зокрема тих, що містяться в Міжнародному кодексі етики професійних бухгалтерів, для забезпечення прозорості та інтеграції у світову економічну спільноту.

Отже, професійна етика є не просто бажаною, а критично важливою складовою роботи сучасного бухгалтера, що забезпечує прозорість, підзвітність та довіру в бізнес-середовищі. Від так дослідження сучасних принципів та проблемних аспектів професійної етики сучасних бухгалтерів постають вкрай важливими задля імплементації європейських та міжнародних етичних норм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогодні питанням професійної етики бухгалтерів приділяється особлива увага як одному з ключових аспектів діяльності. Про що свідчить дослідження таких науковців як Король С.Я., Гнасько О.І., Ніколашин А.О., Скрипник С.В., Нужна О.А., Орехова А.І., Тарасевич Г.П., Чижевська Л.В., Фоміна О., Ромашко О., Семенова С. [1–7].

Фундаментом професійної етики бухгалтерів є Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (Кодекс), виданий Міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC). Даний Кодекс закріплює ключові етичні постулати, що базуються на пріоритетності захисту суспільних інтересів. Окрім цього Кодекс встановлює стандарти поведінки, обов'язкові для дотримання фахівцями під час виконання їхніх посадових обов'язків [2].

Автори Король С.Я., Гнасько О.І. професійну етику бухгалтера визначають як «сукупність моральних принципів та інституційно врегульовану систему норм поведінки, що визначають якість наданих бухгалтерських послуг (інформації) як складову його відповідальності перед суспільством за результати професійної діяльності» [1].

На думку Орехової А.І. нехтування бухгалтерами етичними нормами призводить до систематичних фінансових порушень, погіршення фінансового стану господарюючого суб'єкта, навіть до виникнення системних проблем у структурі економіки держави та значних фінансових втрат [5, с. 8].

В практичній діяльності професійних бухгалтерів основні етичні проблеми автори Тарасевич Г.П., Чижевська Л.В. визначають як: «оманлива або неточна фінансова звітність; шахрайство та ухилення від сплати податків; відсутність прозорості в бухгалтерських рішеннях; порушення конфіденційності; хабарництво та корупція» [6].

Фоміна О. та інші науковці зазначають, що професійна етика бухгалтерів – це самодостатня

наука про поведінку фахівця в межах виконання службових функцій і обов'язків, яка включає сукупність етичних норм, правил і принципів організації роботи [7].

Ніколашин А.О., Скрипник С.В. вважають, що максимальне устремління з боку бухгалтерів у реалізації своїх знань на благо розвитку комерційного та соціального іміджу суб'єкта, дотримання при цьому професійних принципів етики та організація відповідної мотивації облікових працівників з боку роботодавців стануть запорукою створення ефективної системи управління бізнесом та одним із факторів мінімізації економічних ризиків [3].

Слід також погодитись із думкою Нужної О.А., що недотримання основоположних принципів етики професійних бухгалтерів призводить до негативних наслідків, зокрема у формі фінансових та матеріальних втрат. Тому не лише знання цих принципів, а й уміння їх практично застосовувати у професійній діяльності через усвідомлення можливих наслідків для всього суспільства є необхідною умовою для запобігання таких втрат [4].

Мета статті – доведення доцільності та визначення ключових засад формування та дотримання етичних норм із виокремленням основних принципів, проблемних аспектів та пропозиціями задля запобігання та протидії порушенням професійної етики бухгалтерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні чинники, що перешкоджають належній реалізації етичних стандартів у бухгалтерській практиці можна згрупувати наступним чином:

1. Інформаційний дефіцит та брак підготовки, тобто недостатня обізнаність фахівців із нормами Кодексу та концептуальними засадами етики призводить до надання послуг низької якості. Часто бухгалтери діють інтуїтивно, несвідомо порушуючи професійні вимоги через відсутність фундаментальної теоретичної бази.

2. Ціннісний розрив та зовнішній вплив, оскільки навіть знання теоретичних основ не гарантує їхнього дотримання, що зумовлено низьким рівнем персональної соціальної відповідальності або тиском з боку керівництва чи третіх осіб.

3. Інституційна слабкість контролю, а саме відсутність ефективних механізмів моніторингу за дотриманням етичних стандартів та дієвої системи санкцій за їх порушення створює умови для нехтування нормами.

4. Криза професійної солідарності, тобто дефіцит публічного осуду порушників у професійній спільноті нівелює статус етики як обов'язкової системи правил. Це знижує мотивацію фахівців протидіяти етичним загрозам.

Окрім цього, доцільно звернути увагу на основні проблеми дотримання етичних стандартів бухгалтерів в Україні, особливо в контексті впровадження МСФЗ, а саме:

- Тиск керівництва, тобто бухгалтер часто перебуває у трудовій залежності від власника або директора, які можуть вимагати маніпуляцій зі звітністю за МСФЗ.

- Формальний підхід до Кодексу етики, а саме для багатьох українських компаній Кодекс етики залишається «документом у папці», а не реальним інструментом роботи. Етичні норми сприймаються як декларативні, а не обов'язкові. Відсутні внутрішні корпоративні механізми.

- Недостатній рівень професійного судження, оскільки МСФЗ вимагають від бухгалтера не просто знання проводок, а глибокої аналітики (оцінка ризиків, дисконтування, справедлива вартість).

- Слабкість системи контролю та санкцій, хоча орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю контролює аудиторів, контроль за етикою бухгалтерів на підприємствах залишається слабким. Відсутність реальних репутаційних чи юридичних втрат за недотримання етичних стандартів

(якщо це не призвело до прямого кримінального злочину) демотивує фахівців бути принциповими.

- Корупційні ризики та ментальні особливості, особливо в умовах відбудови України та залучення міжнародних інвестицій, питання прозорості стає критичним. Культура «договорняків» та спроби оптимізації податків будь-якою ціною вступають у пряме протиріччя з принципом чесності та об'єктивності.

На основі проведеного дослідження запропоновано виокремлювати такі основні види порушень із зазначенням порушення принципів Міжнародного кодексу етики професійних бухгалтерів (рис. 1):

1. Неправильне або несвоєчасне ведення обліку та подання звітності – це суперечить двом основоположним принципам Міжнародного кодексу етики професійних бухгалтерів, а саме принципу професійної компетентності та належної ретельності й принципу об'єктивності.

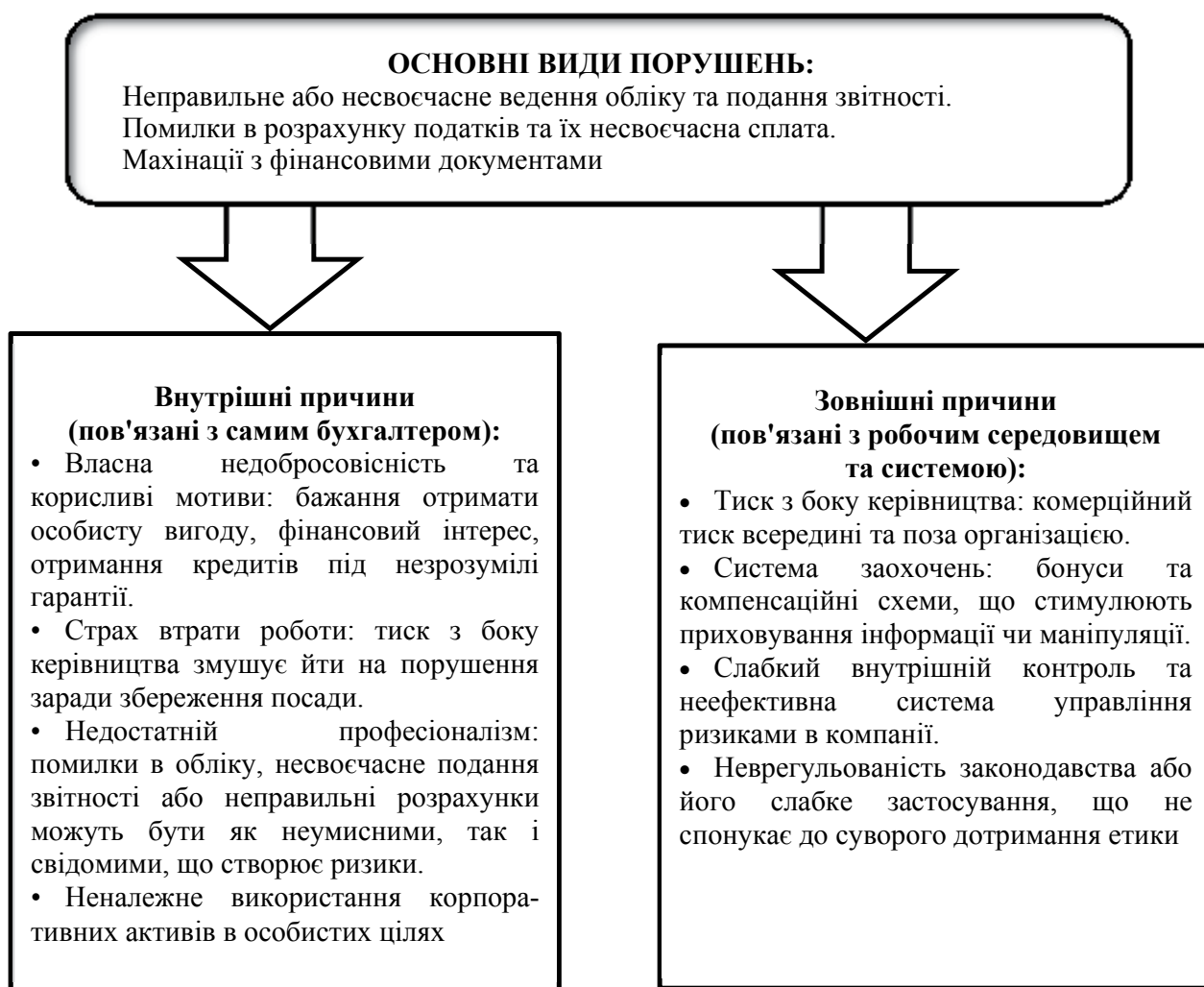

Рисунок 1 – Причини та види порушень професійної етики бухгалтера

Джерело: сформовано автором

2. Помилки в розрахунку податків та їх несвоєчасна сплата – це порушення підриває два ключові принципи Міжнародного кодексу етики, а саме принцип професійної компетентності та належної ретельності й принцип професійної поведінки. Сумлінне дотримання податкового законодавства та точний розрахунок податків є не тільки юридичним обов'язком, але й ключовим проявом високої професійної етики бухгалтерів.

3. Махінації з фінансовими документами – нажалі надзвичайно поширене порушення у вітчизняній практиці бухгалтерів і це найбільш серйозне та кричуще порушення професійної етики бухгалтера, яке є злочином і призводить до кримінальної відповідальності. Це діяння повністю суперечить усім основним принципам етичного кодексу, а саме принципу чесності, принципу об'єктивності та принципу професійної поведінки.

Слід також акцентувати увагу на тому, що махінації з фінансовими документами в бухгалтерському обліку стають дедалі складнішими через цифровізацію, проте їхня суть залишається незмінною – викривлення реального фінансового стану підприємства.

Ключові види махінацій можна визначити наступним чином:

- маніпуляції з доходами та витратами, наприклад передчасне визнання доходів, тобто запис майбутніх контрактів у поточний період для «покращення» звітних показників перед інвесторами. Або капіталізація витрат, тобто віднесення поточних операційних витрат (наприклад, ремонтів чи оренди) на вартість активів, щоб не зменшувати прибуток у поточному періоді.

- створення прихованих резервів, тобто навмисне завищення витрат у прибуткові роки, щоб створити «резерв», який можна використати для покриття збитків у майбутньому.

- приховування зобов'язань або боргів поза офіційним балансом компанії, щоб вона виглядала менш ризикованою для кредиторів.

- маніпуляції зі справедливою вартістю (в МСФЗ), тобто навмисне завищення вартості активів (нерухомості, акцій) за допомогою залучення «кишенькових» оцінювачів.

Від так, будь-яка махінація є прямим порушенням фундаментальних принципів Міжнародного кодексу етики, а саме чесності, об'єктивності та професійної поведінки.

Таким чином, наведені на рис. основні види порушень зумовлюють виокремлення основних причин пов'язаних безпосередньо з бухгалтером (внутрішні причини) та пов'язаних з робочим середовищем (зовнішні причини).

Висновки. Отже, задля запобігання та протидії порушенням професійної етики бухгалтерів доцільно запропонувати комплекс відповідних заходів, які можна поділити на превентивні (запобіжні) та заходи відповідальності. До превентивних заходів доцільно віднести систематичне проходження курсів з професійної етики та оновлення знань законодавства, що сприятиме бухгалтерам розуміти нові виклики та загрози етичним принципам. Також слід на рівні підприємства здійснювати заходи щодо посилення внутрішнього контролю, що відповідно сприятиме зменшенню ризиків порушень. Проте, у випадках встановлення порушень бухгалтером доцільно застосовувати заходи відповідальності, до яких слід віднести дисциплінарну, матеріальну, адміністративну чи навіть кримінальну відповідальності.

Від так імплементація саме превентивних заходів сприятиме зниженню ризиків виникнення порушень та належному дотриманню професійної етики бухгалтерів.

Список використаних джерел:

1. Король С. Я., Гнасько О. І. Етика професійних бухгалтерів як фактор впливу на економічне середовище. *Бізнес Інформ*. 2021. № 12. С. 217–224. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-12-217-224>
2. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів. IFAC, 2018. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/kodex_et.pdf
3. Ніколашин А. О., Скрипник С. В. Принципи та стандарти бухгалтерської етики: аналіз основних положень та їх застосування на практиці. *Ефективна економіка*. 2024. № 8. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4425/4460>
4. Нужна О. А. Основоволожні принципи етики професійних бухгалтерів: зміст і фінансові наслідки їх недотримання. *ГЕВ*, Тернопіль. 2025. Том 93. № 2. С. 18–24.
5. Орехова А. І. Проблемні аспекти дотримання етичних норм професійними бухгалтерами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 5–9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.23.5>
6. Тарасевич Г. П., Чижевська Л. В. Етична відповідальність бухгалтерів у контексті підтримки цілей сталого розвитку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2023. Вип. 2 (55). С. 49–54. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2023-2\(55\)-49-54](https://doi.org/10.26642/pbo-2023-2(55)-49-54)
7. Фоміна О., Ромашко О., Семенова С. Професійна етика бухгалтерів: її особливості та проблемні аспекти дотримання етичних принципів. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-42>

References:

1. Korolj S. Ja., Ghnasjko O. I. (2021) Etyka profesijnykh bukhghalteriv jak faktor vplyvu na ekonomichne seredovyshhe [Ethics of Professional Accountants as a Factor of Influence on the Economic Environment]. *Business Inform*, no. 12, pp. 217–224. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-12-217-224> (in Ukrainian)
2. IFAC (2018) Mizhnarodnyj kodeks etyky profesijnykh buhghalteriv [International Code of Ethics of Professional Accountants]. Available at: https://mof.gov.ua/storage/files/kodex_et.pdf. (in Ukrainian)
3. Nikolashyn A. O., Skrypnyk S. V. (2024) Prynecypy ta standarty bukhghaltersjkoji etyky: analiz osnovnykh polozhenj ta jikh zastosuvannja na praktyci [Principles and standards of accounting ethics: analysis of the main provisions and their application in practice]. *Efektivna ekonomika*, no. 8. Available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4425/4460> (in Ukrainian)
4. Nuzhna, O. (2025) Osnovopolozhni pryntsypy etyky profesiinykh bukhghalteriv: zmist i finansovi naslidky yikh nedotrymannia [Fundamental principles of ethics of professional accountants: content and financial consequences of their non-compliance]. *Galician economic journal*, no. 93(2), pp. 18–24. (in Ukrainian)
5. Oriekhova, A. (2020). Problemni aspekty dotrymannja etychnykh norm profesijnymy buhghalteramy [Problematic aspects of compliance with ethical standards by professional accountants]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, no. 23, pp. 5–9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.23.5> (in Ukrainian)
6. Tarasevych Gh. P., Chyzhevsjka L. V. (2023) Etychna vidpovidaljnistj bukhghalteriv u konteksti pidtrymky cilej stalogo rozvytku [Ethical responsibility of professional accountants in the context of supporting sustainable development goals]. *Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis*. vol. 2(55), pp. 49–54. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2023-2\(55\)-49-54](https://doi.org/10.26642/pbo-2023-2(55)-49-54) (in Ukrainian)
7. Fomina, O., Romashko, O. and Semenova, S. (2022) Profesiina etyka bukhghalteriv: yii osoblyvosti ta problemni aspekty dotrymannia etychnykh pryntsypiv [Professional ethics of accountants: its features and problematic aspects of compliance with ethical principles]. *Economy and society*, vol. 46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-42>. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 12.12.2025